

Nevzat Onaran: Vartan İhmalyan'ın Ermeni deyip de yaz[a]madığı!

Posted on 12/01/2017

Komünistler sınıfsal mücadeleyi Türk milliyetçiliğinin kanlı icraatına karşı derinleştiremedi. Komprador burjuvaziden bahisle 1914-1923 döneminde Ermeni ve Rum milletinin tasfiyesiyle Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve Sünni İslâmlaştırılması net görülmedi. Böylesi sosyo-ekonomik analize dayanan programda çürük temel sorunu hep var oldu. Yeni bir dünya kurmak için yola çıkanların bunca yılına ve emeğine rağmen kültürel derinlik yaratılamadı. Şurada birkaç yıldır Ermeni soykırımı, Ermeni devrimcilerin mücadelesi, Paramaz'la birlikte 20 yoldaşın idamı hakkında bilgileniyor-tartışıyor olmamız ne denli bir karanlıkta debelendiğimizizin yalın ifadesidir.

Vartan ve Jak İhmalyan kardeşler komünizm ideali uğruna ve mücadelesi amacıyla 1932'lerde başlayan yürüyüşünü (sf. 38, 42) Moskova'ya kadar sürdürdü... Bu yılların şahidi Vartan İhmalyan anılarında (Vartan İhmalyan, Bir Yaşam Öyküsü, Cem Yayınevi, 2. Basım, İstanbul-1989) kardeşi Jak'la birlikte TKP'de yaşadıklarını kaleme aldı. Elime yeni geçen kitabı heyecanla okudum, birinci elden şahitlikti. Önemliydi; çünkü Ermeni ve Rum mallarının Türkleştirilmesine yönelik araştırmam sonrasında kendisini komünist veya sosyalist ya da devrimci olarak tanımlayan hareketlerin Ermeni soykırımı, Ermeni devrimcilerin mücadelesi ve programı, Türk milliyetçiliğin ekonomi politiği hakkındaki değerlendirmesini hep merak etmiştim. 1920'ler sonrasında bazı dönemlerde kopukluk olsa da varlığını sürdüren TKP'nin Ermeni ve Rum milletinin tasfiye sürecine bakışının ne olduğu sorusuna cevabı Vartan İhmalyan anılarında bulacağımı düşünüyordum. Öyle de oldu, bilgilendim. Vartan İhmalyan'ın emeğine sağlık.

Kitabın sarı sayfalarının kokusuyla yaşanan yılların havasının ağırlığını hissettim. Bu

havanın ağırlığının geçici bir durum olmadığını, sürekli ve yapısallığını düşündüm!

Kitapla ilgili Vedat Türkalî'nin 'Sunuş'unun ardından 'Okurken' başlığıyla bir tür ikinci sunuşu Mete Tunçay kaleme almış. Mete Tunçay, İhmalyan'ın değindiği Ermeni sürgünü, emvâl-i metrûke, varlık vergisi, 6-7 Eylül yağması, 20 kuranın askere alınması gibi konular üzerinden genelinde solun veya komünistlerin bakışıyla ya da bakmamasıyla ilgili herhangi bir değerlendirmede bulunmadı.

Vartan İhmalyan, 22 Mart 1913 doğumlu olup, Moskova'da 29 Ocak 1987'de vefat etti (sf. 7, 15). Anlaşılan Vartan İhmalyan, çeşitli tarihlerde yazdığı notlarını Bir Yaşam Öyküsü olarak bir araya toplamış olmalıydı. Bu satırları 65 yaşında (sf. 16) veya 67 yaşında (sf. 37, 283) yazdığını belirten Vartan İhmalyan'ın kitabı sonunda verdiği tarih Mayıs 1979 (sf. 308) ve bir önceki sayfada tarihe 17 Şubat 1979 olup, Çin'in Vietnam'a saldırmasını yorumladı. Anlıyoruz ki, kitabın sonunda yazdığı notun tarihi 1979 olsa da, 1913 doğumlu Vartan İhmalyan'ın 67 yaşındaki notunu 1980'de yazmış olması lazımdır. Yaş ve tarihle ilgili bu durum, notların zaman zaman kaleme alındığını ortaya koymaktadır. Belki Vartan İhmalyan Ermenice yazdı, sonradan Türkçe'ye çevirmiş de olabilir.

HAYVAN VAGONUNDA SÜRGÜN

Vartan İhmalyan, "22 Mart 1913'te Konya'da doğmuşum" diyerek başladığı anılarına çocukluğuyla ilgili anlatımların da etkisiyle gördükleriyle ilgili hemen ikinci sayfasında şöyle bir paragraf yer aldı:

"Derken, günün birinde katar katar hayvan vagonlarına binmiş, Doğu'ya gidiyoruz. Bende bir sevinç, bir sevinç ki trene binmişim diye. Oysa sürgüne gidiyormuşuz." (sf. 16)

Anlaşılan Konya'dan trene binilmiş ve Ereğli'de inmek mümkün olmuş.

Ereğli istasyonunda ambar müdürü olan babasının amcaoğlunun gayretiyle kurtulduklarını, diğer gidenlerin geri gelmediğini, Derzor çöllerinde kırıldığını ve üç yıl kaldıktan sonra Konya'ya döndüklerini belirten Vartan İhmalyan, annesinin anlattığına göre (sf. 16-17.) diyerek yazmaya devam ediyor.

Ardından Ermeni komşunun oğlunun Müslüman olması hatırlatmasıyla Müslüman bir kadından aktarımın devamında ifadesiyle “Ermeni ve Türk komşular” arasında içtenliğin duygulandırmasına dikkat çekiyor (sf. 17-18).

Vartan İhmalyan, benzer yorumu Göztepe Amerikan Koleji dönemiyle ilgili de yapıyor. İlhan adındaki öğrencinin “Ermeni gavuru” demesi üzerine diğer arkadaşın, İlhan'a tokatla vurmasını ve “Biz burada hangi ulustan olursa olsun hep arkadaşız” demesini Vartan İhmalyan, “İşte böylesi enternasyonalist bir ortamda yetiştik” (sf. 34) şeklinde aktarıyor.

Bana hayli abartılı hatırlama gibi geldi ya da hayatın çok istisnai bir anıydı!

1913 doğumlu Vartan İhmalyan'ın 1915'deki sürgün anını böyle hatırlaması zor olsa gerek, ama yazdığı tartışmasız doğru olup aile büyüklerin anlatımıyla böyle kaleme almış olmalı. Sürgünün ve ölümlerin öznesi milleti Ermenilerdense hiç bahsetmiyor.

Vartan İhmalyan kendi özelinin dışında, bilmediğinden değil, bizzat yaşayanı olarak, Ermeni milletinin yerinden-yurdun sürülmesinin üzerinde neden durmuyor?

'BABAMIN ÇİTLİĞİ MİLLÎCİLERE GEÇMİŞ'

Anılarda Konya'da 'Ermeni ve Türk komşuların' içtenliğini hatırlatmasıyla birlikte 1920'de Konya'nın İtalyan işgalinde olduğu belirtildikten sonra İstanbul Göztepe Amerikan Koleji'ndeki İtalyan hoca hatırlanıyor ve babasının çiftliğinin elden nasıl çıktığıyla ilgili iki

satırlık değinme şöyledir:

Babam İstanbul'a yerleşmeyi kararlaştırmış ve annem de, çiftliği satmayı önermiş. 2000 altın verirlermiş çiftliğe, ama babam satmak istememiş. Biz İstanbul'a gidince "babamın çiftliği 'emvâl-i metrûke' olarak millîcilere geçmiş" ve biz de hava almışız. (sf. 18)

Vartan İhmalyan'ın yabancılaşmış bir halde yazdığını düşünüyorum, 'bizim çiftlik' ve 'elimizden alındı' demiyor, 'babamın çiftliği' ve 'millicilere geçmiş' diyor ve tırnak içinde sadece 'emvâl-i metrûke' vurgusuyla değinmiş olup, böylece babasının çiftlik bahsini de kapatıyor.

Her Ermeni ferdi emvâl-i metrûkeyi bilir, dinleyen olursa anlatır. Çünkü tüm Ermeniler emvâl-i metrûke fırtınası mağdurdur. Türk milliyetçiliğinin ekonomi politikasıyla Ermeni milletinin malı-mülkü yağmalanmıştır. Yıllar öncesinde Çorlulu bir Ermeni dostum, Ermeni ve Rum mallarının Türkleştirilmesi kitabımla ilgili sohbetinde, "Evde o metrûk, şu metrûk, bu metrûk diye hep konuşulurdu..." diyerek, "metrûğun ne olduğunu büyüyünce anladım" demişti. Çünkü metrûk olan dedesinin elinden alınan malı-mülküydü.

Yokluk o kadar ki, babasının zeytini ısıra ısıra yenmesiyle ilgili uyarısı üzerine Vartan İhmalyan kendisinin buna uyduğunu (sf. 25) hatırlayıp yazıyor. Hemen hemen hepimizin çocukluğunda ve bugün de halen pek çok masada zeytin ısıra ısıra yenir.

İstanbul'da büyük sıkıntılar yaşayan ve tüm zorluklara rağmen Robet Koleji'ni iyi dereceyle (sf. 93) bitiren Vartan İhmalyan, metrûkla mülkiyetin Türkleştirilmesinin maskelendiğini bilmediği düşünülemez, ama bu kadar değiniyor; neden?

'VARLIK VERGİSİ VE 6-7 EYLÜL VURGUNU'

1941'de 20 kura askerliğe alınanlar bir yıl sonra Kasım 1942'de varlık vergisine tâbidir. Varlık vergisi tüm Türkiye vatandaşlarından alınsa da esas olarak vergi oranındaki farklılığı nedeniyle Ermeni, Rum ve Yahudi ve diğer İslâm olmayan milletlerden insanların varlığının imhası hedeflenmiştir. Varlık vergisinin esasta bir vurgun olduğunun farkında olan Vartan İhmalyan verginin yılını hatırlamamış:

Derken, hangi yıl olduğunu anımsamıyorum, “genellikle azınlıkları kapsayan, yüz karası varlık vergisi” çıktı. Verebilenler veriyor, “veremeyenler Doğu Anadolu'ya, Aşkale'ye sürgün” ediliyordu. Mevsim kıştı. Aşkale'de bir kısım sürgün edilenler ölmüştü. Babamdan da 500 lira istemişlerdi. Arkadaşım Rasih'in verdiği 200 liraya ek evde ne varsa satıp 500 lirayı ödedik. (sf. 77-78) İsmet paşa zamanında İkinci Dünya Savaşından hemen sonra uygulanan azınlıkları vuran varlık vergisinden sonra 6-7 Eylül de azınlıkları vurdu (sf. 163).

Emvâl-i metrûke, 20 kura askerlik, varlık vergisini öylesine değinip geçen Vartan İhmalyan, 6-7 Eylül 1955'le ilgili geniş değerlendirmede bulundu. Anılardan anladığım kadarıyla böyle isabetli analiz yapmasının müsebbibi TKP'de astığı astık, kestiği kestik olan İ. Bilen'in broşürüdür. İhmalyan'ın kaleminden aynen aktarıyorum:

“Bir ara bana 6-7 Eylül olaylarıyla ilgili olarak bastırıldığı ‘Türk yurtseverleri’ imzalı bir broşür verdi. Soğuk davranışımı pek beğenmemiş olacaktı. Broşürü alıp otele dönüşümde okuyunca şaşırđım. Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra [NO notu: Kanun, 11 Kasım 1942 tarihli], İsmet Paşa zamanındaki, gayesi Türkiye'deki azınlıkları vurmak olan 'varlık vergisi'nden sonra, 6-7 Eylül olayları yine azınlıklara yönelik bir vuruştı. Broşürün 'Millet hoşnutsuzluklarını açığa vurmuştur!' başlıklı bölümünde: 'Milleti sokaklarda böylesine yürüten, memleketi baştanbaşa kavuran açlıktır, işsizliktir!' deniyordu. Oysa sokaklara dökülen millet değil, bir yığın çapulcuymdu.

Öyle ki, İ. Bilen bu eyleme bir tür ilerici nitelik veriyordu. Gerçekteyse azınlıkların mağazalarını yağma eylemi gerici Menderes hükümetince düzenlenmiş ve Menderes bu eylemi komünistlerin yaptığını bildirerek bir sürü komünisti tutuklatmıştı. İ. Bilen sözü geçen broşüründe 'milleti sokaklarda böylesine yürüten, memleketi baştan başa kavuran açlıktır, işsizliktir' derken, Menderes'in ekmeğine yağ sürüyordu, çünkü genellikle açlar ve işsizler komünistlerdi. O yıllarda sicilli komünistleri işe almıyorlardı. Broşürün başka bir bölümünde de şunlar yazılıydı: 'Sokağa çıkan halk (oysa halk değildi, sokağa çıkan Menderes polisinin kışkırttığı ve göz yumduğu çapulculardı) fırınlara, kasap dükkânlarına, mağazalara, şekerlere, çikolata imalathanelerine daldıysa kabahat onun değildir! Kabahat halkı şekersiz bırakanlardır.' Oysa bilindiği gibi çapulcular genellikle azınlıkların manifatura mağazalarını yağmamış, kumaşları toplanla sokaklara atıp paramparça etmişlerdi.

Broşürün aynı bölümünde şöyle deniliyordu: 'Beyoğlu'ndan, Karaköy'den geçen insan seli, yurdumun millî ekonomisini batıran, yerli fabrikalarımızı kapatan, esnaf ve tüccarlarımızın büyük bir kısmını mahveden yabancı sermayelere karşı duyduğu hoşnutsuzlukları açığa vurmuştur.' Bu da palavranın daniskası. Azınlıktan esnaf ve tüccarların mağazalarını yağmalamakla 'yabancı sermayelere karşı (insan selinin) duyduğu hoşnutsuzları açığa vurmanın' ne ilişiği var? Yağma eylemi özellikle azınlıklara karşı olmayıp da örneğin Avundukzadelere, Dilberzadelere, Antalya ambarı, Vehbi Koç gibi ortaklara karşı olsaydı 'yabancı sermayelere karşı duyulan hoşnutsuzluk' söz konusu olabilirdi. Ne var ki, İ. Bilen'in kara bilgisizliği, palavracılığı ve cart-curtçuluğu, birçok gerçekleri anlamasına engeldi.

Sözü geçen broşürün bir yerinde: 'Türkiye halkını ezenler, yurdumuzda millî azınlıklara ilk defa saldırmıyor' denilmekte, böylece de İ. Bilen baklayı ağızından çıkarmakta, yani ulusal azınlıklara saldırının söz konusu olduğunu kabul etmekte. O halde ne gereği vardı yukarıdaki palavraların!?" (sf. 163-164)

Vartan İhmalyan'ın 6-7 Eylül özelindeki analizini özetliyorum:

- Varlık vergisi de, 6-7 Eylül yağması da Türkiye'deki azınlıklara yönelik bir vurgundu.

- İ. Bilen'e göre milletin sokağa çıkmasının nedeni açlık ve işsizlikti. Bu söylemle gerici Menderes hükümetinin ekmeğine yağ sürüldü. Aslında sokağa dökülen millet değil, bir yığın çapulcuymdu.
- İ. Bilen insanların sokağa dökülmesini bir tür ilerencilik olarak nitelendirdi. Gerçekteyse Menderes hükümetinin kışkırtmasıyla çapulcular azınlıkların malını-mülkünü yağmaladı.
- Sonunda Menderes hükümeti komünistleri suçladı ve tutuklattı.
- İ. Bilen'e göre, gösteriyle millî ekonomiyi batıran yabancı sermayeye duyulan hoşnutsuzluk dışa vuruldu. Bu tam anlamıyla palavradır, yapılan çapulcuların yağmasıdır.
- Yağma azınlıklara karşı olmayıp, Vehbi Koç ve Avundukzadeler gibi yabancı sermaye ortaklarına yapılıyorsa, o halde yabancı sermayeye karşı bir eylem olabilirdi.
- İ. Bilen'in kara bilgisizliği ve palavracılığı, gerçeği anlamasına engeldi.
- İ. Bilen bir yerde Türkiye halkını ezenlerin 'millî azınlıklara ilk defa' saldırmadığını ifade etmekle, baklayı ağzından çıkardı. Esasta 'ulusal azınlıklara' saldırıldı.

Vartan İhmalyan, 'ulusal azınlıklar' tanımıyla Ermeni, Rum ve Yahudi gibi İslâm olmayan diğer milletlerin insanlarını kastederek, 6-7 Eylül'ün ilk saldırı olmadığı tespitiyle, saldırının geçmişi ve sürekliliği hakkında sözü-fikri vardır. Peki, neden, sözünü-fikrini kaleme dökmedi veya dökemedi?

SAN[A]SARYAN'DA SORGU VE ADANA KATLİAMI

Vartan İhmalyan, 1944 ve 1946 operasyonun bir yaşayanı olarak kimlerin gözaltına alındığını ve sorgulandığını yazıyor (sf. 87-91, 95-98) ve kardeşi Jak'ın sorgusu ile Hasan Basri Alp'in ölümü dâhil pek çok kişiyle ilgili aktarımda bulunuyor. Hatta Sabahattin Ali'yi ilk kez orada görüyor. Tüm bu sorgulamanın mekânı İstanbul Emniyet müdürlüğü binası olarak Sansaryan Han diye yazıyor.

Oysa Vartan İhmalyan'ın bu hanın, Erzurum'daki Sanasaryan Mektebinin İstanbul'daki

gayrimenkulü ve adının Sanasaryan Han olduğunu bilmemesine ihtimal vermiyorum. Şunu da hatırlatmak isterim ki, mektep binası yıkılmadan önce 1919'da Erzurum Kongresine ev sahipliği yaptı. Sanasaryan Han'a el konması ve bununla ilgili dava 1930'lu yılların (Cumhuriyet gazetesi, 10.12.1928, sf. 5 ve 3.11.1929, sf. 2 ve 18.3.1930, sf. 2 ve 2.4.1932, sf. 2 ve 5.4.1932, sf. 2) gündemindeydi. Hatta dava süreci sonraki yıllarda devam ettiği için Avukat Hovhannes Şahnazar'ın Ermenice yazdığı (Sanasaryan Vasiyeti Davası Hukuki Araştırma, Gutenberg Matbaası-G.N. Makascıyan, 1939) broşür gaspın detaylı anlatımıdır.

Buna rağmen Vartan İhmalyan, hâkim Türkçe diline göre yazmayı niye tercih etti?

İhmalyan, 1946'da Sanasaryan'da sorgu sırasında yakınlık gösteren bir polisin, "1900 kusür yıllarında, ben çocukken Adana olaylarında babamı bir Ermeni saklamış ve hayatını kurtarmıştı... Ben de buna karşılık kardeşinle sana iyilikte bulunmak istiyorum, bunu benden esirgeme..." (sf. 97) şeklindeki konuşmasını aktarıyor.

Anıların ilerleyen kısmında polisin hikâyesine tekrar değinirken "1913'lerin Adana olayında" (sf. 133-134) şeklinde hatırlatmada bulundu. Buna göre, Adana Ermeni katliamı tarihi 1900'ler ve 1913 olarak yazıldı.

Oysa Vartan İhmalyan'ın Adana Ermeni katliamının 1909'da olduğunu ve Ermenilere neler yapıldığını bilmemesi mümkün mü? Yoksa bir özensizlik mi?

1909'da Adana'da ne olmuştu?

20 bini aşkın Ermeni'nin öldürüldüğü 1909 Adana Ermeni katliamının mağduru Garabet Çalyan'ın neler olduğunu detaylı anlattığı raporunun son cümlesi şudur: "Vatanın selameti birliğe; dostluğun tesisi adaletin icrasına bağlıdır" (1909 Adana Katliamı: Üç Rapor, derleyen: Ari Şekeryan, Aras Yayıncılık, İstanbul-2015, sf. 83). Felaketi yaşayanın bu düşüncesi, hem milletlerin birlikte nasıl yaşayacağını hem de cinayetlerin ve katliamların

faillerinin niye meçhul kaldığının özlü anlatımıdır.

NÂZIM: ERMENİLERE YAPMADIĞIMIZ KALMADI

Vartan İhmalyan, Nâzım Hikmet şiirini ilk okumadan ve onunla her buluşmadan coşkuyla bahsediyor. Birbirlerine hitabı üstat şeklindedir.

1962 yılında Moskova'daki buluşma Nâzım Hikmet'in Ermeniler hakkındaki düşüncesinin aktarımı açısından önemlidir.

Bir gün Nâzım Hikmet'i ve Vera'yı eve çağırdıklarını, annesinin börek pişirdiğini ifade eden Vartan İhmalyan, bir ara Nâzım Hikmet'in Vera'ya, "Bak görüyor musun? Bizim Ermenilere yapmadığımız kalmamışken sağlığına votka içiyoruz; ne güzel değil mi?" dediğini ve Vera'nın da, kendisinin Tolstoycu olmadığını, Alman faşistlerini hiçbir zaman bağışlamayacağını söylediğini ifade ediyor. Bunun üzerine kendisinin, "İyi ama bunun sonu yok ki. İnsanlar tarihte ulusların birbirlerine yaptıkları zulmü parmaklarına dolayıp yüzyıllar boyunca birbirlerine düşman olurlarsa yeryüzünde hiçbir zaman barış olmaz ve sonunda yine insanlık zararlı çıkar" dediğini yazıyor. Ardından Nâzım'ın ise kendisini göstererek, "Bak görüyor musun?" demesi üzerine, Vera'nın yanıt vermediğini kaydediyor. (sf. 201-202)

Soykırımı uğratılmış milletin ferdi olarak, komünist olmayan insanının anlaması zor bir derinlikte düşüncesini ifade etmekten çekinmeyen Vartan İhmalyan, tüm yaşadığı sıkıntıya ve parti içi sorunlara rağmen kitabının pek çok yerinde komünist idealini hep yaşatma azminde olduğundan coşkuyla bahsedecektir. Böyle bir insan, Ermenilere toprağında yaşatılanla, işgalci Nazi Almanya'sının Sovyetlerde yaptığının eşdeğer olmadığına dikkat çekmeliydi!

'İKİ ANADİLİM VAR'

Vartan İhmalyan, Göztepe Amerikan Koleji'nde 9'uncu sınıftayken, "ulusum bütün insanlık, yurdum bütün dünya" (sf. 36) ana fikrinde bir kompozisyon yazması gelecekte hangi safta yer alacağını net işaretliydi. Onun bu düşüncesi, yazdığından anlıyoruz ki, yaşadığı tüm sorunların ardından TKP'den koptuğu halde, komünist kimliğinin baki kalmasını yeterince açıklamaktadır.

Hatta böylesi bir düşünceye sahip biri olarak, millet ve birey ilişkisinin ötesinde , "...benim biri Ermenice, öbürü Türkçe olmak üzere iki anadilim vardı; büyük annem ve dedem Ermenice bilmedikleri için evimizde çokça Türkçe konuşulurdu" (sf. 40) diyebilecektir.

Kendisini iki anadilli olarak tanımlayan Vartan İhmalyan, 1937'de normal askerliğinin ardından İkinci Dünya Savaşında 1941 yazında Ermeni, Rum ve Yahudilerin 20 kura birden askerliğe alınanlardan biri (sf. 47, 67) olarak şaşkınlığını ifade etmekten de çekinmeyecektir:

"Öte yandan ulusal kurtuluşu için ölüm kalım savaşı vermiş olan Türkiye'nin, azınlıklardan 20 sınıf birden askere alıp, sivil giysilerle Anadolu'ya sürmüş olmasını usum bir türlü almıyordu. Kaldı ki, Anadolu Ermenilerden ulusal kurtuluş ordusunda hizmet edenler de olmuştu. Örneğin annemin teyze oğlu Karabet Ecityan bunlardan biriydi. Ve şimdi o da aramızdaydı... Belki bu işte Hitler'in parmağı vardı... Bu, benim iyi niyetli kestirişim; belki de gerçek böyle değildir, bilemem." (sf. 68)

Askerliğe alındıklarında, 1915'lerde olduğu gibi Amele Taburu adını anmadan taş kırıp dizdiklerinden (sf. 69) bahsedecektir.

Kendi ifadesiyle anadili Ermenice ile birlikte Türkçe olsa da, askerlikte ayrımcılığı yaşamak zorunda kalacaktır. Öyle ki Türk Kurtuluş Savaşı'nda askerlik yapan yakın akrabası da 20

kuraya tabi olmaktan kurtulamayacaktır.

Vartan İhmalyan'dan TKP safındaki Ermeni ve Rumların kimler olduğunu da öğreniyoruz. Bunlar kendisi dışında diğer Ermeniler kardeşi Jak İhmalyan, Dr. Hayık Açıkgöz ve kariyerist olarak sürekli eleştirdiği Aram Pehlivanyan ile Rumlar ise Niko Asimov (Büyük Niko) ve A. Senkiyeviç'dir (Küçük Niko) (sf. 134-136, 181-182, 201, 214-215, 218, 234).

İHMALYAN MİLLETİNİN NE YAŞADIĞINI BİLMEZ Mİ?

Türk milliyetçiliğinin ekonomi politiğiyle ilgili araştırma süreciyle birlikte, Türkiye komünist veya sosyalist ya da devrimci hareketlerin bu toprağın kadim halkı Ermeni ve Rumların tasfiyesiyle Anadolu'nun Türkleştirilmesi-Sünni İslâmlaştırılması ve 1938 Dersim kırımı hakkında neden yeterli bilgilenme ve tartışma yapamadığını önce kendime ve sonra çevreme sordum.

Vartan İhmalyan'ın anılarında kafamdaki bu türden sorularıma cevap aradım. Bazı yıllarda kopukluk olsa da 1920'den 1990'lara kadar devamlılığı olan TKP'nin değindiğim konulardaki değerlendirmesi önemliydi.

Bunun hem yeni bir sistem kuracağı iddiasında olan TKP'nin sosyo-ekonomik analizi hem de 1915 ve sonrasını yaşayan kuşağın partililerin Türk milliyetçiliğinin kanlı pratiğine karşı mücadeleyi ne kadar parti programına yansıttığı açısından önemi vardı. Bu ikili yön itibarıyla TKP programı ve mücadelesinin yeterli olmadığı ortadaydı. Nitekim 1960'ların ikinci yarısında Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya ve Deniz Gezmiş önderliğinde yaşı 25'i bulmayan gençliğin ideolojik-siyasi kalkışmasıyla TKP'nin varlığı sorgulandı, reddedildi.

Bunun ne kadar isabetli bir kalkışma olduğu, Vartan İhmalyan'ın aktardığı 1965'deki TKP iç tartışmasından (sf. 216-298) anlamak mümkündür. Nitekim TKP'nin bunca tarihine rağmen

hiçbir şey yapamamış olması, tepedekilerin iktidar kavgasına (sf. 197) bağlanmaktadır. Böylesi bir hayli sert geçen tartışmayı aktardığı sahifelere, gençliğe yönelik komünist idealini yaşatma heyecanını yansıtan Vartan İhmalyan, komünistler arasında “çok iyi, çok doğru, çok onurlu kişiler bulunduğu gibi, çok onursuz, çok kötü, anayurdunu satan insanlar da vardır” (171-172) demeyi ihmal etmeyecektir.

Bir asır sonrasında Ermeni soykırımı hakkında bilgilenmenin ya da Hıristiyanların tasfiyesi Sünni İslâm’ın muzafferiyetini yeni görmenin vebalini sadece TKP’ye yüklemek yanıltıcı olur. 1960’ların ikinci yarısında ideolojik-siyasi ve eylemsel kalkışmanın devamı getirilemediği için yeterli derinlik yaratılamadığı da ortadadır.

Eğer, Vartan İhmalyan ve kuşağı 1909 Adana Ermeni katliamı, Ermenilerin yerinden-yurdundan sürülmesi, Hıristiyanların 1914-1923 dönemindeki tasfiyesi, mülkiyeti Türkleştirmenin şifresi emvâl-i metrûkeyi ve diğer konuları yazıp, partisinde tartışabilseydi, elbette sonraki kuşaklar ve hareketler de bilgileniyor ve tartışıyor olacaktı, ama öyle olmadı...

Meramım, Türk milliyetçiliğinin kanlı icraatıyla ilgili konuları yeni tartışıyorsak, bunda Vartan İhmalyan özelinde sağlanmayan TKP içi demokrasiye ve ideolojik-siyasi çizgisine dikkat çekmektir. Ayrıca o dönemin aydınları ve akademiya da, bu konuları görmezden gelmiş, müesses nizamın sınırı içinde kalmıştır. Bu terbiyeli vaziyet, 2017 Türkiye’sinde de halen değişmiş değildir!

Bunun için emvâl-i metrûkeye ve vagon vagon sürgüne değinip geçen, ama Menderes hükümetinin pratiği 6-7 Eylül yağmasını isabetli analiz eden Vartan İhmalyan’ın, evinde Nâzım Hikmet’in misafir olduğunda milletlerin yaptığını tekrarının mücadeleye faydasının olmadığı düşüncesinin nasıl oluştuğunu iyi değerlendirmek ve düşünmek gerekiyor.

Türk milliyetçiliğinin duvarını aşamayan ve onu içselleştiren ideolojik-siyasi hattın

karşısında varlığını tahkim edemeyen eleştirel düşüncenin dönüşümü kaçınılmaz bir sonuçtur; öyle de olmuştur!

Vartan İhmalyan 1933'de partiye girerken (sf. 42) farklı düşüncede olsa da, 30 yılsonunda önceki düşüncesini sürdürmesinin mümkün olmadığını bilmek gerekir. Partinin çizgisini içselleştirmekle TKP'nin Türkçü çizgisini benimsemiş olmalıdır. Nitekim bunun sonucu olarak Paris'te 1950'li yıllarda bir araya geldiği Türkiyelileri İttihat ve Terakki'nin kadrosal önceli Jön Türkler (sf. 106-115) olarak tanımladı. Yine 1950'lerin Taşnaklarını aşırı sağcı (sf. 104) yorumu, 1950'lerin Fransa'sında bulunan Taşnaklarla ilgili olup, 1910'ların Taşnaksutyun Partisi hakkında yapılan değerlendirme olmadığını dikkate almak lazımdır.

Türk Nüfus Mühendisliğinin icra planı devletin dâhili harbiyle imha ve tasfiye edilen milletlerin yaşamsal talebi, sınıfsal esas almalıyız ve mikro milliyetçilik yapmamalıyız söylemiyle görmezden gelindi. Esasta bu, asırlık pratik ortaya koyuyor ki, sosyal kurtuluş mücadelesinin bütünselliğini reddeden, resmi ideolojinin duvarını aşamayan ideolojik-siyasi çizgiydi. Vartan İhmalyan gibi bizzat partili veya partisiz mağdur ve şahitlerin sesine ses katılamamasının sonucunda, toplumsal hayatta dün denilebilecek Ermeni soykırımı, Hıristiyanların tasfiyesi, 1938 Dersim kırımını gibi toplumsal imhaları sorgula[ya]madık, körleştirildik ve travmalarla bugüne geldik. Körleştirmede, toplumsal-düşünsel mücadelemizdeki eksikliğimizin ağırlığı hâlâ omuzlarımızda!

Kaynak: evrensel.net